

Fra politikk til praksis: Lærerutdanning som realiseringsarena for politikk

Utdanningsforbundets konferanse: Lærerutdanning i 200 år – mellom politisk styring og lokalt handlingsrom

Lærernes hus, 3. september 2026

Monika Merket

Førsteamanuensis i pedagogikk ved Institutt for lærerutdanning ved NTNU

Har jobbet 15 år i ungdomsskolen og 10 år ved lærerutdanningen

Forskningsinteressene mine er politisk styring av skole og utdanning. Tematisk handler interessen om veiledningspedagogikk og tidlig innsats i skolen.

Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-1959-6620>

Politikk, lærerutdanning og skole

Forskriftens formål er å sikre at lærerutdanningsinstitusjonene tilbyr en integrert, profesjonsrettet grunnskolelærerutdanning for trinn 1–7, basert på forskning og erfaringskunnskap (Forskrift for rammeplan for GLU 1-7, §1-3)

Photo: <https://www.ntnu.no/fuggelmyra/skolen/ansatte/leif>

- Lærerutdanning (rammeplan) og skole (opplæringslova) er politisk styrt
- Lærerutdannere og lærere er politiske aktører
- Universitet og skole er arenaer for realisering av politikk i praksis (Apple, 2012; Bernstein, 2000)

Kongen gir forskrift om overordna mål og prinsipp for opplæringa. Departementet gir forskrift om læreplanar i fag (Opplæringslova, 2024, §1-4)

Photo: <https://www.ntnu.no/fuggelmyra/skolen/ansatte/inger>

Hva skjer når realiseringen av politikk ikke 'lykkes' ?

shutterstock.com • 2477415635

Photo: <https://www.ntnu.no/fuggelmyra/skolen/ansatte/inger>

Hva skjer når realiseringen av politikk ikke 'lykkes' ?

shutterstock.com • 2477415635

Norge er skoletaper

Hermed er det solid dokumentert: - Det er typisk norsk å være middels! [...] Dette er skuffende, nesten som å komme hjem igjen fra et vinter-OL uten en eneste norsk medalje. Og denne gangen kan vi ikke skylde på at finnene er dopet, sa undervisningsminister Kristin Clemet da undersøkelsen ble lagt fram i går (Dagbladet, 2001)

- Krise i den norske skolen, nye reformer trengs i skolen for å sikre en skole av høyere kvalitet
- Kompetanseløft og LK06

Photo: <https://www.ntnu.no/fuggelmyra/skolen/ansatte/inger>

Hva skjer når realiseringen av politikk ikke 'lykkes' ?

shutterstock.com · 2780373075

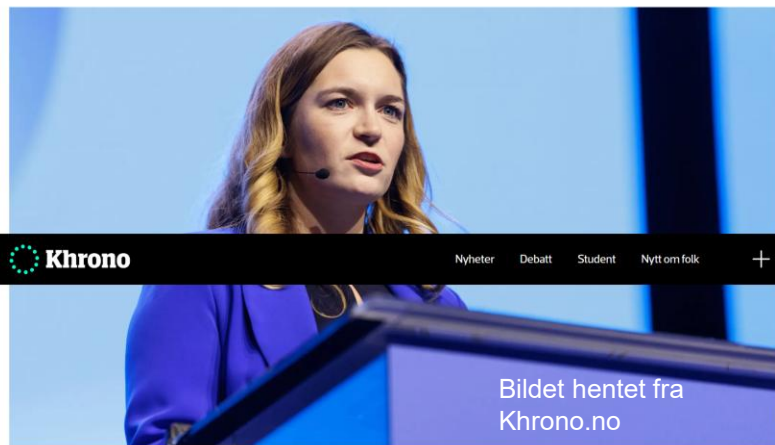

Photo: <https://www.ntnu.no/fuggelmyra/skolen/ansatte/leif>

LÆRERUTDANNING

Vil at internasjonale eksperter skal vurdere norsk lærerutdanning

Høyres Mathilde Tybring-Gjedde er ikke fornøyd med den norske lærerutdanningen.

Mathilde Tybring-Gjedde vil at norsk lærerutdanning skal under internasjonal lupe. Hun spør om man i utdanningene virkelig lærer bort de beste metodene for læring.
Foto: Jonas Been Henriksen / NTB

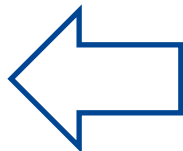
Hva skjer når realiseringen av politikk ikke 'lykkes' ?

shutterstock.com · 2780373075

Photo: <https://www.ntnu.no/fuggelmyra/skolen/a>

LÆRERUTDANNING

Vil at internasjonale eksperter skal vurdere norsk lærerutdanning

Hanne Mathilde Tybring-Gjedde snakker sammen med den norske

— Utgangspunktet er jo rapporten fra Riksrevisjonen som kom rett før sommeren og som viser at altfor mange elever sliter med både lese- og skriveferdigheter etter 10 år i norsk grunnskole, til tross for at vi har brukt 84 milliarder kroner ekstra i lese- og regne-tiltak. Derfor foreslår vi at man nedsetter et internasjonalt ekspertpanel som skal se på kvaliteten i norsk lærerutdanning, og særlig knyttet til hva lærerstudentene lærer i fagdidaktikk og pedagogikk, sier Tybring-Gjedde

— Det viktigste er at vi fortsetter å utvikle lærerutdanningene til beste for skole og barnehage. Derfor sender vi i høst ny felles rammeplan for lærerutdanningene på høring [Sigrun Aasland]

(Tønnesen, 2026)

- Krise i norsk lærerutdanning, ny styringsform av utdanningen
- Forslag til ny rammeplan for lærerutdanningen

*However, when it is assumed that teacher quality determines school effectiveness, **then teacher education becomes a policy problem to be solved** by high level leaders in the business and policy worlds with the assumption that getting the right policies in place will drastically improve teacher quality and students' achievement.*

(Cohran-Smith, 2012, s. 122, min utheving)

Trender og utfordringer i lærerutdanning

Trender

Historisk stort fokus på lærerkvalitet (viktig) og tro på sammenheng mellom politikkutforming – lærerkvalitet – elevenes læring

Mer fokus på sammenheng mellom lærerutdanning og skole (viktig)

Mer fokus på at lærerutdanningen skal mer tilpasse seg arbeidslivet og utvikle en mer profesjonsrettet utdanning (viktig)

Krav til forskningsbasert lærerutdanning (viktig)

Utfordring

Utfordring når lærerkvalitet er mer komplekst og fordi det skaper en tro på at bedre lærerutdanning kan 'fikse' problemet.

Utfordrende når lærerutdanningen sitt mandat er å skulle undersøke skolens praksis, noe som krever en kritisk distanse

Utfordrende når teori og praksis ses på som et 'gap' som må tettes, og noe er viktigere.

Utfordrende når det ikke er bevissthet omkring forskjellen ved forskningsbasert og evidensbasert teori

Marilyn Cochran-Smith holdt en keynote ved Boston College, USA i 2012 der hun beskrev seks utfordringer ved lærerutdanning, internasjonalt og nasjonalt (hovedvekt på USA)

Trender og utfordringer i lærerutdanning

Trender

Historisk stort fokus på lærerkvalitet (viktig) og tro på sammenheng mellom politikk og praksis, og tro på elevene

Mer fokus på lærerutdanning

Mer fokus på at lærerutdanningen skal mer tilpasse seg arbeidslivet og utvikle en mer profesjonsrettet utdanning (viktig)

Krav til forskningsbasert lærerutdanning (viktig)

Utfordring

Utfordring når lærerkvalitet er mer komplekst og fordi det skaper en tro på at bedre lærerutdanning

Tilslutt utelukker hun ikke at dette er endringer og utfordringer som lærerutdanningen i Norge også kan stå ovenfor

Utfordrende når teori og praksis ses på som et 'gap' som må tettes, og noe er viktigere.

Utfordrende når det ikke er bevissthet omkring forskjellen ved forskningsbasert og evidensbasert teori

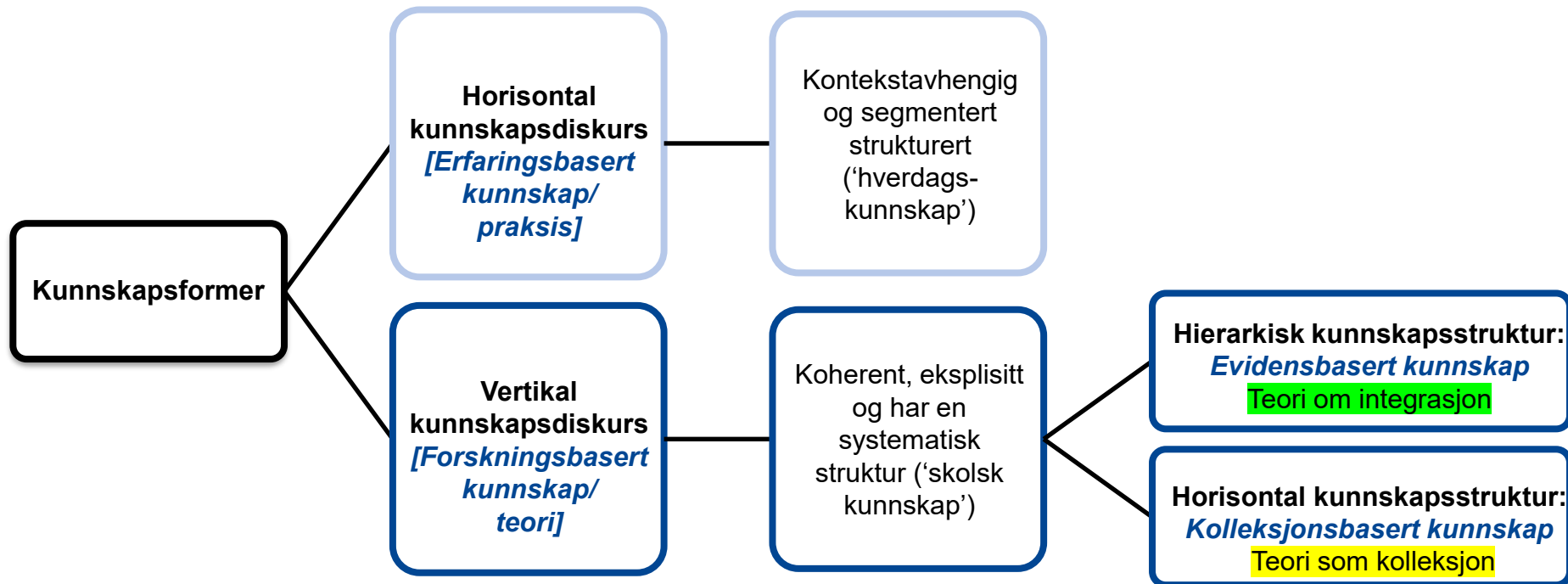
Marilyn Cochran-Smith holdt en keynote ved Boston College, USA i 2012 der hun beskrev seks utfordringer ved lærerutdanning, internasjonalt og nasjonalt (hovedvekt på USA)

Lærerutdanning som realiseringsarena for politikk

- Kunnskapen som staten formidle gjennom politisk dokumenter kan beskrives som «offisiell kunnskap» (Bernstein, 2000). Ulike interesser og aktører er i spill til å formulere hva som skal være den gjeldende 'offisielle kunnskapen'
- Utdanning er slik en arena for kompromisser og maktkamper (Apple, 2006), og en arena hvor ulike ideologiske posisjoner kjemper for å kontrollere kunnskapen som realiseres på feltet (Bernstein, 2000)
- Når politikken skal realiseres i praksis er den preget av (Ball, 2015):
 - hvordan den diskuteres, formidles og representeres på forskjellige måter av **ulike aktører** i ulike kontekster
 - hvordan den produseres og formes av **kunnskap** (eksplisitt og implisitt) og antagelser om verden og oss selv
- Å være lærerutdanner innebærer mange roller (Dengerink et al., 2015, Lunenberg et al., 2014). Lærerutdanneren innehar en dobbeltrolle ved både å produsere ny kunnskap som bidrar til utviklingen av utdanningspolitikk, og å bidra til realiseringen av politikken i praksis.

Kunnskapsformer i Bernstein sitt perspektiv

Politikkens betydning for kunnskapsgrunnlaget i lærerutdanningen

- Politikk gir et språk for å snakke og tenke om arenaen den realiseres i (Ball et al., 2011). Betydning av ord og begreper i politiske dokumenter har derfor stor betydning for hvordan politikk blir realisert i lærerutdanningen
- Jeg vil her bruke Bernstein (2000) sine kunnskapsformer til å kommenterer begreper som har betydning for kunnskapsforståelsen i forslaget til ny rammeplan for lærerutdanning
- Momenter som vil bli kommentert:
 - Pedagogikkfaget
 - Grunnleggende forutsetninger for lærerutdanningen

Forslag til innhold i hoveddel av rammeplan for lærerutdanningene

§ 1 Virkeområde	2
§ 2 Formål	2
§ 3 Partnerskap i lærerutdanning	2
§ 4 Grunnleggende forutsetninger for all lærerutdanning	2
§ 5 Felles kjernekompetanser	3
§ 6 Utdanningenes nivå	4
§ 7 Særlige bestemmelser om utdanningenes innhold	4
§ 8 Nasjonale retningslinjer og studieplan	5

EKSEMPEL 1: PEDAGOGIKK

Forslag til ny rammeplan - pedagogikk

Forslag til innhold i hoveddel av rammeplan for lærerutdanningene

§ 1 Virkeområde	2
§ 2 Formål	2
§ 3 Partnerskap i lærerutdanning	2
§ 4 Grunnleggende forutsetninger for all lærerutdanning	2
§ 5 Felles kjernekompetanser	3
§ 6 Utdanningenes nivå	4
§ 7 Særlige bestemmelser om utdanningenes innhold	4
§ 8 Nasjonale retningslinjer og studieplan	5
§ 9 Innpass	5
§ 10 Unntak	5

Teori som
kolleksjon

§ 5 Felles kjernekompetanser

Pedagogisk kompetanse handler om å forstå barn, unge og voksnes læring, utvikling og danning i ulike kontekster. Det omfatter å kunne anvende kompetansen i pedagogisk arbeid og å kunne bruke den i profesjonsfellesskapet i møte med komplekse pedagogiske utfordringer (s. 3)

§ 7 Særlige bestemmelser om utdanningenes innhold

Utdanningene skal inneholde minst 30 studiepoeng i profesjonsrettet pedagogikk (s. 4)

Teori som
integrasjon

EKSEMPEL 2:

GRUNNLEGGENDE FORUTSETNINGER FOR UTDANNINGEN

Forslag til ny rammeplan – grunnleggende forutsetninger for utdanningen

Forslag til innhold i hoveddel av rammeplan for lærerutdanningene

§ 1 Virkeområde	2
§ 2 Formål	2
§ 3 Partnerskap i lærerutdanning	2
§ 4 Grunnleggende forutsetninger for all lærerutdanning	2
§ 5 Felles kjernekompetanser	3
§ 6 Utdanningenes nivå	4
§ 7 Særlige bestemmelser om utdanningenes innhold	4
§ 8 Nasjonale retningslinjer og studieplan	5
§ 9 Innpass	5
§ 10 Unntak	5

Teori som kolleksjon

§ 4 Grunnleggende forutsetninger for all lærerutdanning

Lærerutdanning skal være forankret i forskning og erfaringsbasert kunnskap. **Studentene skal kunne anvende kunnskapsbasen i sin profesjonsutøvelse og i sin profesjonelle utvikling i møte med samfunnsendringer og nye krav til lærerrollen (s. 3).**

§ 4 Grunnleggende forutsetninger for all lærerutdanning

Lærerutdanning **skal integrere fag, teori og praksis i undervisning, veiledning og vurdering. Utdanningene skal gjenspeile profesjonens samlede kompetansebehov. Praksisopplæring skal ha en sammenbindende funksjon. Lærerutdanningenes studiesteder skal sammen med barnehager/skoler, legge til rette for integrerte læringsaktiviteter** som til sammen gir studentene profesjonskompetanse som bygger på profesjonens felles verdier og kjernekompetanser (s. 3).

Teori som integrasjon

Lærerutdanning som realiseringsarena for politikk – betydninger for kunnskapsgrunnlaget i utdanningen

- Bernstein (2000) vektlegger at ny kunnskap utvikles i spennet mellom teori og praksis. Grunnlag for et bredt kunnskapsgrunnlag
- Faglig råd for lærerutdanning beskriver i sin begrunnelse for forslaget til ny rammeplan for lærerutdanning: «Lærerutdanning skal være forankret i forskning og erfaringsbasert kunnskap» (FRLU, 2025b, s. 9)
 - Vektlegging av et bredt kunnskapsgrunnlag for lærerutdanningen.
 - **Men:** Vektlegging av teori som integrasjon gjennom beskrivelser som for eksempel profesjonsrettet pedagogikk, kunnskap som etterspørres i profesjonen og integrerte læringsaktiviteter kan slik skape grunnlag for et smalere kunnskapsgrunnlag for lærerutdanningen.

Sett i Bernstein sitt perspektiv vil derfor en lærerutdanning som fokuserer på teori som integrasjon i stor grad reprodusere kunnskap og lærerutdannere vil bli mer tekniske aktører for realisering av politikk

Trender og utfordringer i lærerutdanning

Trender

Historisk stort fokus på lærerkvalitet (viktig) og tro på sammenheng mellom politikkutforming – lærerkvalitet – elevenes læring

Mer fokus på sammenheng mellom lærerutdanning og skole (viktig)

Mer fokus på at lærerutdanningen skal mer tilpasse seg arbeidslivet og utvikle en mer profesjonsrettet utdanning (viktig)

Krav til forskningsbasert lærerutdanning (viktig)

Utfordring

Utfordring når lærerkvalitet er mer komplekst og fordi det skaper en tro på at bedre lærerutdanning kan 'fikse' problemet.

Utfordrende når lærerutdanningen sitt mandat er å skulle undersøke skolens praksis, noe som krever en kritisk distanse

Utfordrende når teori og praksis ses på som et 'gap' som må tettes, og noe er viktigere.

Utfordrende når det ikke er bevissthet omkring forskjellen ved forskningsbasert og evidensbasert forskning

Marilyn Cochran-Smith holdt en keynote ved Boston College, USA i 2012 der hun beskrev seks utfordringer ved lærerutdanning, internasjonalt og nasjonalt (hovedvekt på USA)

Et paradoks...?

Selv om vi går for mer overordnet styring og åpner for mer lokalt handlingsrom, så smalnes kunnskapsgrunnlaget i pedagogikkfaget og rommet for kritisk distanse mellom lærerutdanning og skole blir mindre

I begrunnelsen for forslaget til den nye rammeplanen skriver utvalget følgende:
«Oppdraget legger til grunn at styringen skal bli mer overordnet enn i dag, at lærerutdanningenes handlingsrom skal bli større og åpne for økt mangfold innenfor og mellom utdanningene»
(FRLU, 2025b, s. 2)

Referanser

- Apple, M. J. (2006). Education the «right» way. Markets, standards, god, and inequalities. (2nd ed.). Routledge.
- Apple, M. J. (2012). *Education and power*. (3rd ed.). Routledge.
- Ball, S. J. (2015). What is policy? 21 years later: reflections on the possibilities of policy research. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 36(3), 306-313.
<https://doi.org/10.1080/01596306.2015.1015279>
- Ball, S. J., Maguireb, M., Brauna, A. & Hoskins. K. (2011). Policy subjects and policy actors in schools: some necessary but insufficient analyses. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 32(4), 611-624. <https://doi.org/10.1080/01596306.2011.601564>
- Bernstein, B. (1999). Vertical and horizontal discourse: An essay. *British Journal of Sociology of Education*, 20(2), 157-173.
<http://lchc.ucsd.edu/mca/Paper/JuneJuly05/BernsteinVerHor.pdf>
- Bernstein, B. (2000). *Pedagogy, symbolic control and identity*. Rowman & Littlefield Publishers Inc.
- Cochran-Smith, M. (2012). Trends and Challenges in Teacher Education. National and International Perspectives I. Anna-Lena Østern; Kari Smith; Torill Ryghaug; Thorolf Krüger; May Britt Postholm. *Teacher Education Research between National Identity and Global Trends: NAFOL Yearbook 2012*. Fagbokforlaget.
<https://doi.org/10.55669/oa020307>
- Dagbladet (2001, 5. desember). *Norge er skoletaper*. Avisoppslag i papiravis.
- Dengerink, J., Lunenberg, M. & Korthagen, F. (2015). The professional teacher educator: Six roles. *Beiträge zur Lehrerinnen – und lehrerbildung*, 33(3), 1–11.
- Faglig råd for lærerutdanning (2025a). Forslag til innhold i hoveddel av rammeplan for lærerutdanningene.
<https://files.nettsteder.regjeringen.no/wpuploads01/sites/530/2025/10/Forslag-til-hoveddel-i-rammeplan.pdf>
- Faglig råd for lærerutdanning (2025b). Begrunnelse for ny rammeplan for lærerutdanningene.
<https://files.nettsteder.regjeringen.no/wpuploads01/sites/530/2025/10/Begrunnelser-for-forslag-til-rammeplanens-hoveddel.pdf>
- Forskrift for rammeplan for grunnskolelærerutdanning for trinn 1-7 (2018). Forskrift om rammeplan for grunnskolelærerutdanning for trinn 1–7. (LOV-2024-03-08-9-§3-8). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2025-07-04-1442>
- Lunenberg, M., Dengerink, J. & Korthagen, F. (2014). The professional teacher educator: Roles, behavior, and professional development of teacher educators. Sense Publishers. <https://link.springer.com/book/10.1007/978-94-6209-518-2>
- Opplæringslova (2024). *Lov om grunnskoleopplæringa og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova)*. (LOV-2023-06-09-30). Lovdata.
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2023-06-09-30?q=grunnskole>
- Tønnesen, E. (2026, 11. August). Vil at internasjonale eksperter skal vurdere norsk lærerutdanning. Khrono. <https://www.khrono.no/vil-at-internasjonale-eksperter-skal-vurdere-norsk-laererutdanning/1076185>